

Uzroci smrti u ekohistoriji bjelovarskoga kraja („DEATH CAUSES IN ECOHISTORIOGRAPHY OF BJELOVAR COUNTY“)

Dubravko Habek

Klinika za ginekologiju i porodništvo Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Zagreb

Sažetak

U radu su prikazani ekohistorijski uzroci smrti prema Maticama umrlih župa bjelovarskoga kraja XIX. stoljeća s kratkom raspravom

Ključne riječi: povijest, uzroci smrti, Bjelovar

Abstract

In this articles, death causes toward Church Death Register of Bjelovar County during XIX. century was presented with short discussion.

Key words: history, death causes, Bjelovar

UVOD

Istraživanjem povijesti medicine kroz arhivska vrela nezaobilazno uključuje i praćenje zbivanja kroz Matične knjige umrlih, rođenih i vjenčanih pojedinih župa, iz kojih se dobivaju značajni podatci o broju rođenih i krštenih, umrlih i vjenčanih, a time i uvid u parametre vitalne statistike pojedinih župnih područja (gradova, sela).

U ovome radu prilažem ekohistorijski interesantne populističke „dijagnoze“ uzroka nasilnih i prirodnih smrti zabilježene u Maticama umrlih prilikom istraživanja povijesti zdravstva bjelovarskoga kraja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Brojni uzroci smrti postavljene od strane laika-mrtvozornika i župnika koji su dobili informaciju o umrloj osobi od pokojnikove obitelji klasificirane su pod nasilne i prirodne smrti kako bi bile zornije prikazane. Posebice su prikazane „dijagnoze“ i opisi smrti novorođenčadi i dojenčadi te roditelja.

I Uzroci prirodnih smrti:

- „od živčane bolesti“,
- „dotrajalost“,
- „napio se rakije pak umro“;
- „ostarjelost“;
- „klanje u trbuhu“;
- „od pomanjkanja pameti“;
- „suhi beteg“;
- „zdošla se“, „zdodr'o se“,
- „živčano rastrojstvo“,
- „od neznane bolesti“,
- „umro sam od sebe“
- „šljag“,
- „istrunula jetra“,
- „slabost srca (Herzlähmung)“
- „karijesa kostiju (Knochenfrass)“
- „gnojno otrovanje krvi (Eitervergiftung des Blutes, Blutvergiftung)“.

Kod smrti roditelja i babinjača upisane su slijedeće smrti:

- „krvotok pri porodu, a dijete „prije doba rođeno i s materom zajedno zakopano“
- „umrla od teškoga poroda blizanaca“; „nije primila sakramente pošto je nenadano u velikih mukah najednom izdahнула“;
- „suprug joj Martin darovao za uzdržavanje vječne luči jednu kantu ulja“!
- „u vodenoj bolesti poslije kako je prije 8 dana mrtvorodila diete“
- „teški porod“,
- „slabost uslijed teškog poroda“,
- „od zapale maternice i koritnice“
- „od prehlade u porodu“
- „nije primila sakramente umirućih, pretekla ju nagla smrt u porodu“,
- „u porodu deteta“.

Uzroci smrti novorođenčadi, dojenčadi i male djece dokumentirane su na slijedeći način:

- „u sišćanskoj vodenoj rođeno je mrtvorodenče, pokopano kraj župnog groblja istoga dana po odredbi občinskoga liečnika“.
- „rodila je žensko mrtvo diete na kojem pošto nikakvih znakova od polag svjedočanstva dotičnoga mrtvara nikakove nasilne smrti ili utušenja nema to je jednostavno na ovom mjestu pokopano“,
- Marko i Gjuro dvonjci nedonošci, umrli poslije jednog sata, a „radi velike pogibelji obavila je krštenje katolička udova“. Za prvog dvojka, zapisano je „kao dvonjak nedovoljno razvijen“. „prevelike slabljine“.
- „Ovi dvojci rodili su se o ponoći živi ali 3 mjeseca prije vremena, te su kano nedonošćad bili vrlo slabi. Jerbo pri porodu nikoga nebijaše, pa je jedno bez krsta umrlo, dočim je drugo (Kata) dočekala krst i preživjela kao drugorođena.“

- „slabost uslijed nedonošća“,
- „dobrac“,
- „škret“,
- „fras“-djetinje, grčevita trzalica, zahlipi,
- „nakazno na glavu“.

II Uzroci nasilnih smrti:

- „rođeno je žensko diete seljačko nezakonito. Umah poslije rođenja od vlastite matere svoje ugušeno. Po sudbenom povjerenstvu pregledano, a potom pokopano.“,
- „utopio se u jarugi“;
- „ubijen od konja“;
- „potovarilo ga drvo u šumi“;
- „izgorjela u vatri“;
- „od groma idući s polja kraj žirovnjaka do smrti ubijeni majka i sin“;
- „opala iz trapa“;
- „utopila se u lokvi vode u dvorištu“;
- „opala pod kola i tako se ubila“;

- „zasut pieskom“;
- „izgorjela na paši“;
- „objesio se o bukvić“;
- „uslijed nagnječenja po biku“,
- „dvogodišnja djevojčica zatučena od konja“,
- „ubijen od groma“,
- „probo ga vol“,
- „udarac od konja“,
- „smrvljen od zemlje“, „zemljom zatrpan“
- „utopila se u mlaki“,
- „ubijen od razbojničke ruke“,
- „od udarca kopitom umro“,
- „kupajući utopio se“,
- „ubilo ga stablo pri rušenju istoga“,
- „pao s hrasta te se ubio“,
- „udario se sjekirom po trbuhu te umro“.

RASPRAVA

Povijesno i etnohistorijski interesantni podatci s autohtonim tipičnim lokalnim, regionalnim bilogorskim dijalektom s primjesama arhaičnoga hrvatskog jezika XIX. stoljeća pronađeni su u župnim Maticama župa Ciglena, Tomaš, Nevinac, Nova Rača, Veliki Grđevac, Kapela, Draganac.

Uz brojne druge podatke iz Matica umrlih (imena i zanimanje pokojnika, ime osobe koja je potvrdila smrt-laik, kirurg, liječnik, mjesto i datum sahrane...), od tridesetih godina XIX. stoljeća obvezatno se upisuju i uzroci smrti kod svakoga pokojnika. Zavisno od osobe koja je smrt potvrdila (liječnik, kirurg ili laik) i prijavila nadležnome župnome uredu, upisivani su uzroci smrti ili opis same smrti. Uzroci smrti pisani su kao causa mortis na latinskome (rijetko njemačkom) jeziku, verificirana od strane liječnika ili kirurga.

Laički uzroci smrti na narodnome, nerijetko arhaičnom hrvatskom jeziku, upisani u Maticama umrlih župa bjelovarskoga kraja u drugoj polovici XIX. stoljeća (od kada se knjige vode na hrvatskome jeziku) pokazuju stupanj obrazovanosti, socijalne kulture i poimanja smrti u narodnoj spoznaji medicine.

Neke su od njih tragikomičnih opisa, dok su neke rezultat jednostavne, laičke spoznaje bolesti i smrti (npr. „umro od neznane bolesti“, „umro sam od sebe“...).

LITERATURA

Habek D. Povijest primaljstva, porodništva i ginekologije bjelovarskog kraja. Grad Bjelovar i Županija Bjelovarsko-bilogorska. Čvor Bjelovar, 2008.

Habek D. Uzroci smrti u 19. stoljeću prema matičnim knjigama. Liječničke Novine 2009;83:81.

Napomena: Rad je u izmjenjenom obliku objavljen u Liječničkim Novinama 2009. godine, broj, 83, na stranici 81.

Kontakt:

Doc. dr. sc. Dubravko Habek, prim. dr. med., znanstveni savjetnik
 Klinika za ginekologiju i porodništvo Kliničke bolnice "Sveti Duh", Zagreb
 Sveti Duh 64, 10000 Zagreb
 fax: 01 3745534
 e-mail: dubravko.habek@os.t-com.hr